

**११**  
**एकादशः आठः ।**

**गच्छन् पिपीलिको याति योजनानां शतान्यऽपि ।**  
**कृदन्तपरिचयः ।**

ධාතූන්ගේ අගට කෘත් ආදී ප්‍රත්‍යයන් සම්බන්ධ කිරීමෙන් සාදාගනු ලබන පද විශේෂය කෘදන්ත නාමයෙන් හඳුන්වයි. ඒවා වාච්ඡාච්ඡාට සුදුසු ලිංග ඇත්තෝ වෙති. වරනැගිය හැකි හා වරනැගිය නොහැකි කෘදන්ත යනුවෙන් වර්ග ද දෙකකි.

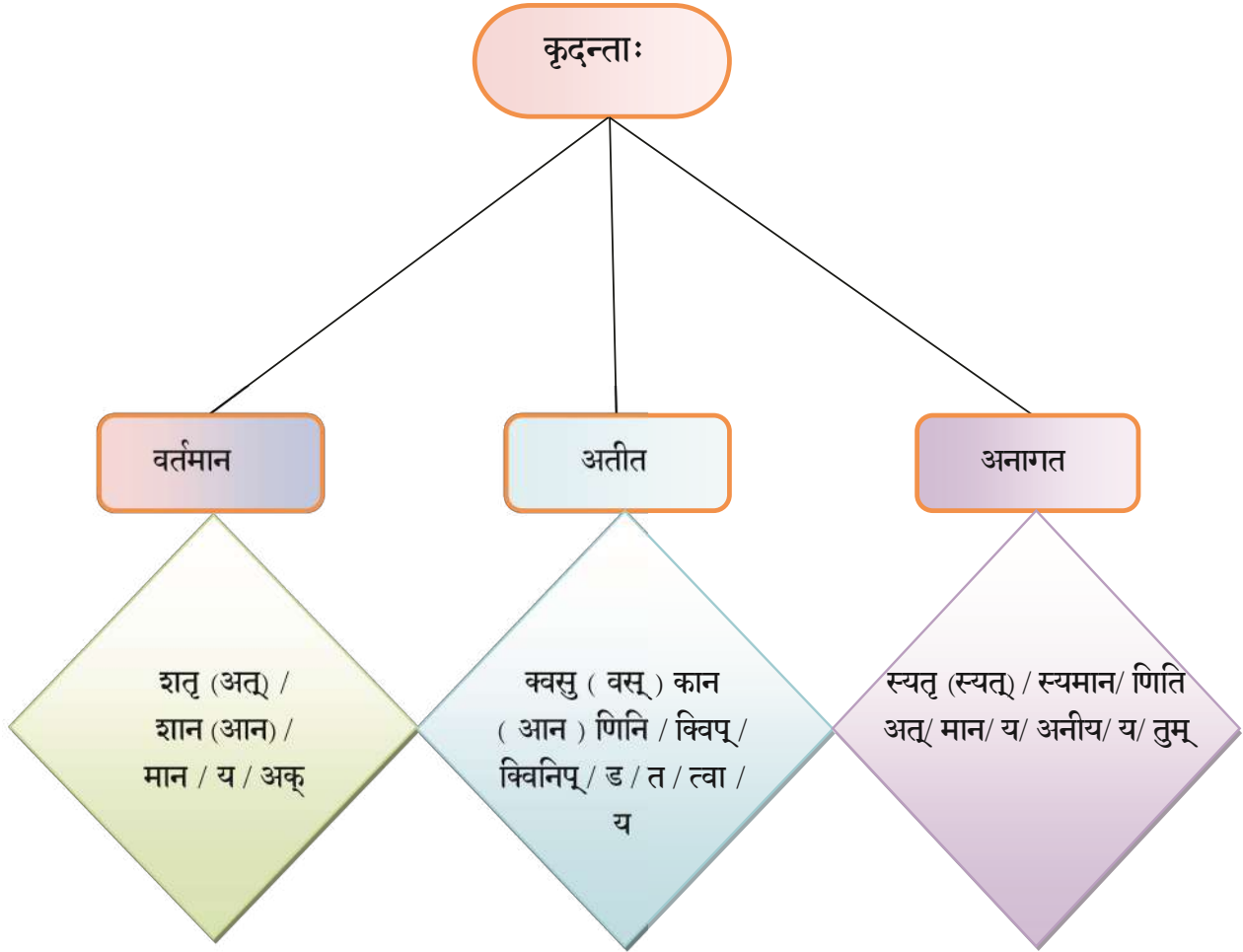
- මෙහි වරනැගිය හැකි කෘදන්ත කාරකය, කාලය, පදය හා ලිංගය වශයෙන් පහත පරිදි වර්ගීකරණය කර ඇත.

|      |                 |            |             |
|------|-----------------|------------|-------------|
| කාරක | 03 - කතීකාරකය   | කම්කාරකය   | භාවකාරකය    |
| කාල  | 03 - වර්තමානකාල | අනාගතකාල   | අතීතකාල     |
| පද   | 02 - පරස්මෙව්පද | ආත්මනේපද   |             |
| ලිංග | 03 - පුරුෂලිංග  | නපුංසකලිංග | ස්ත්‍රීලිංග |

- එක් කෘදන්ත පදයක දක්නට ලැබෙන්නේ එක කාරකයක්, එක කාලයක්, එක පදයක් හා එක් ලිංගයකි. කෘදන්තයක ප්‍රකෘති රූපය සාමාන්‍යයෙන් පුරුෂ හෝ නපුංසක ලිංගය ගැනේ. ස්ත්‍රී ප්‍රත්‍යයක් සම්බන්ධ වූ විට එය ස්ත්‍රී ලිංගික වේ.

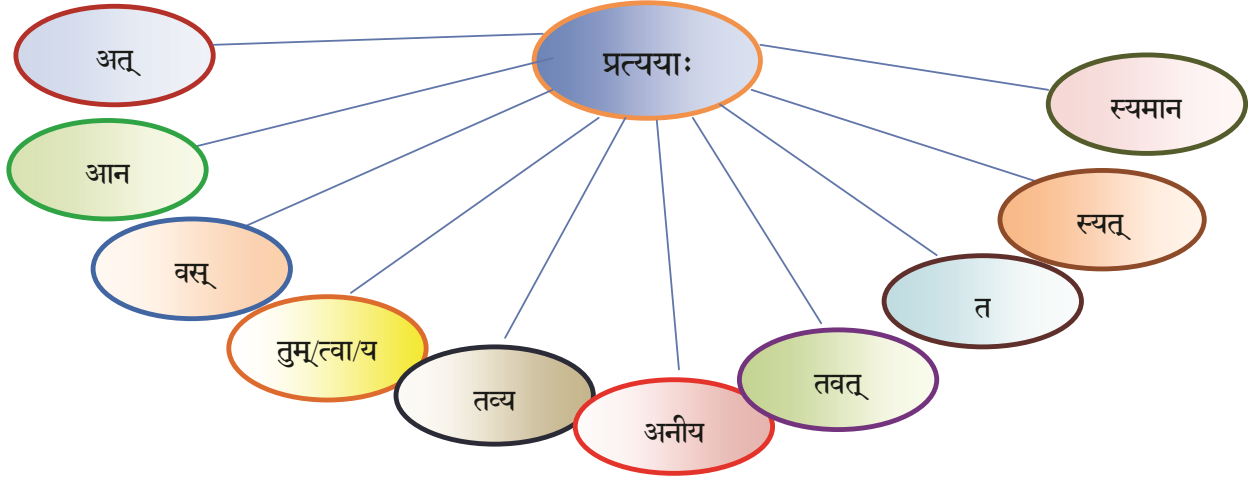
| धातुः | प्रत्ययः     | मूल-शब्दः | पुंलिङ्गम् | स्त्रीलिङ्गम् | नपुंसकलिङ्गम् |
|-------|--------------|-----------|------------|---------------|---------------|
| √कृ   | क्वत् (तवत्) | कृतवत्    | कृतवान्    | कृतवती        | कृतवत्        |
| √गम्  | क्वत् (तवत्) | गतवत्     | गतवान्     | गतवती         | गतवत्         |
| √पठ्  | क्वत् (तवत्) | पठितवत्   | पठितवान्   | पठितवती       | पठितवत्       |

- ධාතූන්ගේ ස්වරය ගුණ, වෘද්ධි හෝ ව්‍යස්තිය යන ස්වරූපයන්ට පත්වීම ආධ්‍යාතයන්හි මෙන් ම මෙහි ද දැකිය හැකි ලක්ෂණයකි.



පැහැදිලි කිරීමටල දී ඉහත ඇතැම් කෘදන්ත ප්‍රත්‍යයන්ගේ ශුද්ධස්වරූපය පමණක් යොදා ගන්නා බව සැලකිය යුතු ය.

## કૃદન્તપ્રત્યયા:



વકીભાષકાલિક શત્ (અત્) ઝઞ (શાનચ્) આન/ માન પ્રત્યયો

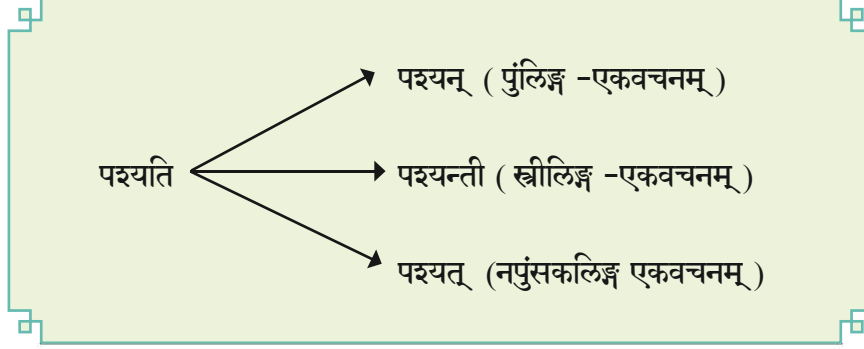
વકીભાષકાલિક શત્ (અત્) પ્રત્યય.

કઠીઃ વાવા વકીભાષકાલિક પઠસંભેભદ ઢાકુઞ ક્ષેરઞ શત્ ( અત્ ) પ્રત્યય વૈ.

ભૂ + અ > ભવ + અત્ > ભવત્  
પઠ્ + અ > પઠ + અત્ > પઠત્

| ઘાતુ: | પ્રત્યય: | મૂલ-શબ્દ: | ઘાતુ: | પ્રત્યય: | મૂલ-શબ્દ: |
|-------|----------|-----------|-------|----------|-----------|
| √ભૂ   | → અત્    | → ભવત્    | √પત્  | → અત્    | → પતત્    |
| √રુઘ્ | → અત્    | → રુઘત્   | √ચલ્  | → અત્    | → ચલત્    |
| √દા   | → અત્    | → દદત્    | √ગમ્  | → અત્    | → ગચ્છત્  |
| √વદ્  | → અત્    | → વદત્    | √હસ્  | → અત્    | → હસત્    |

- එසේ සාදාගත් කෘදන්ත පද පහත ඇති පරිදි ලිංගත්‍රයේ වර්තනය හැකි ය.



| मूलशब्दः | एकवचनम्      | द्विवचनम् | बहुवचनम् |
|----------|--------------|-----------|----------|
| पठत्     | पुंलिङ्गे    | पठन्      | पठन्तौ   |
|          | स्त्रीलिङ्गे | पठन्ती    | पठन्त्यौ |
|          | नपुंसकलिङ्गे | पठत्      | पठती     |

गच्छन् पिपीलिको याति योजनानां शतान्यपि ।  
अगच्छन् वैनतेयोऽपि पदमेकं न गच्छति ॥

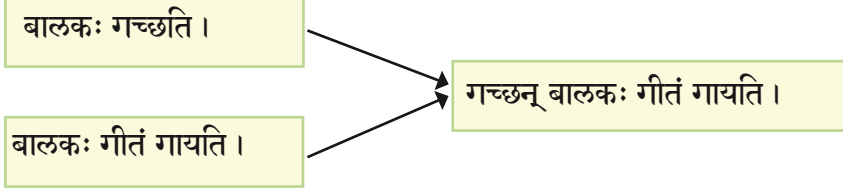
गच्छन् पिपीलिकः - යන්නා වූ කුහුඹුවා

अगच्छन् वैनतेयः - නොයන්නා වූ ගුරුලා

गच्छन् छात्रः आचार्यं नमति ।

लिखन् शिक्षकः चित्रं दर्शयति ।

लिखन्ती शिक्षिका प्रत्युत्तरं ददाति ।



නිදසුන ආසුරෙන් පහත වාක්‍ය සකසන්න.

01. बालकः क्रीडति । मित्रम् आह्वयति ।
02. रावणः जयति । शूरः भवति ।
03. यन्त्रं चलति । कार्यं करोति ।
04. शिक्षकः लिखति । पाठयति ।
05. छात्रः पाठं लिखति । चिन्तयति ।

### पुंलिङ्गे प्रथमा-एकवचनम्

बालकः लिखति । - लिखन् बालकः ।  
पुरुषः हसति । - हसन् पुरुषः ।

वानरः पतति । - पतन् वानरः ।  
अश्वः धावति । - धावन् अश्वः ।

### स्त्रीलिङ्गे प्रथमा-एकवचनम्

बालिका लिखति । - लिखन्ती बालिका ।  
वनिता गच्छति । - गच्छन्ती वनिता ।

### नपुंसकलिङ्गे प्रथमा-एकवचनम्

यानं गच्छति । - गच्छत् यानम् ।  
जलं प्रवहति । - प्रवहत् जलम् ।

पुष्पं विकसति । - विकसत् पुष्पम् ।  
पत्रं पतति । - पतत् पत्रम् ।



වනිමානකාලික කෘදන්ත වරනැගීම (පුංලිඛිගය)

| විභක්තය:         | ඈකවචනම   | ද්විවචනම      | බහුවචනම      |
|------------------|----------|---------------|--------------|
| ප්‍රථමාවිභක්ති:  | ගච්චන්   | ගච්චන්තූ      | ගච්චන්ත:     |
| ද්විතීයාවිභක්ති: | ගච්චන්තම | ගච්චන්තූ      | ගච්චන්ත:     |
| තූතීයාවිභක්ති:   | ගච්චන්තා | ගච්චන්ද්‍රචාම | ගච්චන්ද්‍රි: |
| චතුර්ථිවිභක්ති:  | ගච්චන්තෙ | ගච්චන්ද්‍රචාම | ගච්චන්ද්‍රච: |
| පඤ්චමීවිභක්ති:   | ගච්චන්ත: | ගච්චන්ද්‍රචාම | ගච්චන්ද්‍රච: |
| ඝඤ්චීවිභක්ති:    | ගච්චන්ත: | ගච්චන්තූ:     | ගච්චන්තාම    |
| සප්තමීවිභක්ති:   | ගච්චන්ති | ගච්චන්තූ:     | ගච්චන්තූ     |

පහන වගුව සම්පූර්ණ කරන්න.

| විභක්තය:         | ඈකවචනම | ද්විවචනම    | බහුවචනම    |
|------------------|--------|-------------|------------|
| ප්‍රථමාවිභක්ති:  | වදන්   | වදන්තූ      | වදන්ත:     |
| ද්විතීයාවිභක්ති: | .....  | .....       | .....      |
| තූතීයාවිභක්ති:   | .....  | වදන්ද්‍රචාම | වදන්ද්‍රි: |
| චතුර්ථිවිභක්ති:  | .....  | .....       | .....      |
| පඤ්චමීවිභක්ති:   | .....  | .....       | වදන්ද්‍රච: |
| ඝඤ්චීවිභක්ති:    | වදන්ත: | .....       | .....      |
| සප්තමීවිභක්ති:   | .....  | .....       | .....      |

ଅତ୍ ପ୍ରକାଶାନ୍ତଃ ଷଠିଲିଞ୍ଜିତ ଗଚ୍ଚତ୍ ଉଚ୍ଚିଦୟ

| ବିଭକ୍ତୟ:         | ଐକବଚନମ୍      | ଦ୍ଵିବଚନମ୍      | ବହୁବଚନମ୍     |
|------------------|--------------|----------------|--------------|
| ପ୍ରଥମାବିଭକ୍ତି:   | ଗଚ୍ଚନ୍ତୀ     | ଗଚ୍ଚନ୍ତ୍ୟୌ     | ଗଚ୍ଚନ୍ତ୍ୟ:   |
| ଦ୍ଵିତୀୟାବିଭକ୍ତି: | ଗଚ୍ଚନ୍ତୀମ୍   | ଗଚ୍ଚନ୍ତ୍ୟୌ     | ଗଚ୍ଚନ୍ତୀ:    |
| ତୃତୀୟାବିଭକ୍ତି:   | ଗଚ୍ଚନ୍ତ୍ୟା   | ଗଚ୍ଚନ୍ତୀଭ୍ୟାମ୍ | ଗଚ୍ଚନ୍ତୀଭି:  |
| ଚତୁର୍ଥୀବିଭକ୍ତି:  | ଗଚ୍ଚନ୍ତ୍ୟୈ   | ଗଚ୍ଚନ୍ତୀଭ୍ୟାମ୍ | ଗଚ୍ଚନ୍ତୀଭ୍ୟ: |
| ପଞ୍ଚମୀବିଭକ୍ତି:   | ଗଚ୍ଚନ୍ତ୍ୟା:  | ଗଚ୍ଚନ୍ତୀଭ୍ୟାମ୍ | ଗଚ୍ଚନ୍ତୀଭ୍ୟ: |
| ଷଠୀବିଭକ୍ତି:      | ଗଚ୍ଚନ୍ତ୍ୟା:  | ଗଚ୍ଚନ୍ତ୍ୟୋ:    | ଗଚ୍ଚନ୍ତୀନାମ୍ |
| ସପ୍ତମୀବିଭକ୍ତି:   | ଗଚ୍ଚନ୍ତ୍ୟାମ୍ | ଗଚ୍ଚନ୍ତ୍ୟୋ:    | ଗଚ୍ଚନ୍ତୀପୁ   |

ଅତ୍ ପ୍ରକାଶାନ୍ତଃ ଅପ୍ପଂଝକଲିଞ୍ଜିତ ଗଚ୍ଚତ୍ ଉଚ୍ଚିଦୟ

| ବିଭକ୍ତୟ:         | ଐକବଚନମ୍ | ଦ୍ଵିବଚନମ୍   | ବହୁବଚନମ୍  |
|------------------|---------|-------------|-----------|
| ପ୍ରଥମାବିଭକ୍ତି:   | ଗଚ୍ଚତ୍  | ଗଚ୍ଚତୀ      | ଗଚ୍ଚନ୍ତୀ  |
| ଦ୍ଵିତୀୟାବିଭକ୍ତି: | ଗଚ୍ଚତ୍  | ଗଚ୍ଚତୀ      | ଗଚ୍ଚନ୍ତୀ  |
| ତୃତୀୟାବିଭକ୍ତି:   | ଗଚ୍ଚତା  | ଗଚ୍ଚଦ୍ଵୟାମ୍ | ଗଚ୍ଚଦ୍ଵି: |
| ଚତୁର୍ଥୀବିଭକ୍ତି:  | ଗଚ୍ଚତେ  | ଗଚ୍ଚଦ୍ଵୟାମ୍ | ଗଚ୍ଚଦ୍ଵୟ: |
| ପଞ୍ଚମୀବିଭକ୍ତି:   | ଗଚ୍ଚତ:  | ଗଚ୍ଚଦ୍ଵୟାମ୍ | ଗଚ୍ଚଦ୍ଵୟ: |
| ଷଠୀବିଭକ୍ତି:      | ଗଚ୍ଚତ:  | ଗଚ୍ଚତୋ:     | ଗଚ୍ଚତାମ୍  |
| ସପ୍ତମୀବିଭକ୍ତି:   | ଗଚ୍ଚତି  | ଗଚ୍ଚତୋ:     | ଗଚ୍ଚତ୍ସୁ  |

## आन / मान प्रत्यय

ආත්මනේ පද ධාතුන් කෙරෙන් කඩී, ක්‍රියා හා කම් යන වාච්‍ය තුනෙහි ම **शानच्** (आन) प्रत्यय යෙදේ. ඇතැම් විට **म** කාරාමයෙන් **आन** प्रत्यय **मान** කියා ද සිටී.

√पच् + अ > पच + आन (मान) > पचमान

√वृत् + अ > वर्त + आन (मान) > वर्तमान

| धातुः | प्रत्ययः | मूल-शब्दः | धातुः  | प्रत्ययः | मूल-शब्दः |
|-------|----------|-----------|--------|----------|-----------|
| √वृत् | आन       | वर्तमान   | √वन्द् | आन       | वन्दमान   |
| √दीप् | आन       | दीप्यमान  | √भुज्  | आन       | भुञ्जमान  |
| √वृध् | आन       | वर्धमान   | √शुभ्  | आन       | शोभमान    |
| √विद् | आन       | विद्यमान  | √कम्प् | आन       | कम्पमान   |

### ක්‍රියාකාරකම 11.1

01. නිදසුන ඇසුරෙන් පහත වාක්‍ය සම්පූර්ණ කරන්න.

शिशुः निरीक्षते । शिशुः निरीक्षमाणः अस्ति ।

01. शाखा कम्पते । .....
02. मम मित्रं वर्धते । .....
03. पाठः अनुवर्तते । .....
04. रावणः सभायां विराजते । .....
05. पक्षिणः उड्डयन्ते । .....
06. कर्मकारः प्रयतते । .....
07. नक्षत्रं प्रकाश्यते । .....
08. चन्द्रः शोभते । .....
09. माता शिशुं लालयते । .....
10. आम्रफलं लम्बते । .....



କ୍ରିୟାକାରକ 11.2

01. ସ୍ପଷ୍ଟ ଅତ୍ ପ୍ରକାଶ ସହିତ କାନ୍ଦନ ପଦ୍ୟଗୁଣ୍ଡଣ ପତନ ପାକା ନିପୁଣ୍ଡି ପ ଡିକନନ.

ଉଦା :-

|                       |   |                                   |
|-----------------------|---|-----------------------------------|
| छात्रः मातरं स्मरति । | } | छात्रः मातरं स्मरन् पत्रं लिखति । |
| छात्रः पत्रं लिखति ।  |   |                                   |
| बालकः क्रीडति ।       | } | बालकः क्रीडन् मित्रम् आह्वयति ।   |
| मित्रम् आह्वयति ।     |   |                                   |

୦୧. ଅଗ୍ରଜା ପୁସ୍ତକଂ ପଠତି ।

ଅଗ୍ରଜା ବିଦ୍ୟାଳୟଂ ଗଚ୍ଛତି ।

୦୨. ମହିଳା: ବାର୍ତାଳାପଂ କୁର୍ବନ୍ତି ।

ମହିଳା: ନଗରଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି ।

୦୩. ଚୋରା: ଧାବନ୍ତି ।

ଆରକ୍ଷକା: ଚୋରାନ୍ ଗୃହ୍ଣନ୍ତି ।

୦୪. ଧୂମୟାନଂ ତିଷ୍ଠତି ।

ବାଳକ: ଧୂମୟାନାଦ୍ ଅବତରତି ।

୫୦. ଶିକ୍ଷକ: ଲିଖତି ।

ଶିକ୍ଷକ: ଆକାଶଂ ଦର୍ଶୟତି ।



### କ୍ରିୟାକାରକ 11.3

01. पश्यन् भा पठत् ଉଭିଢ଼ ଚେଷେ ଶରନଗର୍ତ୍ତନ.
02. ପତନ ଶକ୍ତିଗର୍ତ୍ତନା ଫୁଟି ପଢ଼ସର୍ତ୍ତନି ଢାକ୍ତୁ ଗା ପ୍ରତ୍ୟୟ ଶେର୍ତ୍ତ କୋଠ ଢ଼କ୍ତର୍ତ୍ତନ. ଶଠ ଶାକ୍ତ୍ୟ ଶିଠଗଠଠ ଢ଼ ପଠିଶକ୍ତିତ୍ୟ କରର୍ତ୍ତନ.

୦୧. युद्यमानः सैनिकः दिवंगतः ।
୦୨. सेवमानः सेवकः वृत्तिं लभते ।
୦୩. मोदमाना बाला क्रीडति ।
୦୪. लभमानः पुरस्कारः वृद्धः सन्तुष्टः भवति ।
୦୫. गच्छमानाः छात्राः पठन्ति ।
୦୬. वर्धमानं भवान् ज्वरं निवारयतु ।
୦୭. वन्दमानौ बुद्धं दम्पती पुष्पाणि अर्पयति ।
୦୧. भाषमाणः मधुरं शठः धनं हरति ।
୦୯. कम्पमानेभ्यः वृक्षेभ्यः जलबिन्दवः निपतन्ति ।
୧୦. लम्बमानेभ्यः सूत्रे चीवरेभ्यः जलं स्रवति ।
୧୧. वन्दमानः श्रामणेरः आशिषं लभते ।
୧୨. प्रकाशमानैः नक्षत्रैः आकाशः दीप्यति ।
୧୩. सहमानाः कष्टानि वीराः कीर्तिं लभन्ते ।
୧୪. परिवर्तमानः कालः तु नित्यं चक्रवत् वर्तते ।
୧୫. वन्दमानः सम्बुद्धं बौद्धोपासकः प्रसन्नः भवति ।
୧୬. जायमानेभ्यः तडागे कमलेभ्यः परागाः पतन्ति ।
୧୭. प्रयतमानाः छात्राः संस्कृतव्याकरणस्य साफल्यम् आप्नुवन्ति ।
- ୧ୠ. वर्धमाना शनैः बालिका तरुणी भवति ।
- ୧ୡ. सेवमानः दीनान् शिष्यः मोदते ।
୨୦. मोदमानाः वर्षाकालेन मयूराः गङ्गातीरे नृत्यन्ति ।

ක්‍රියාකාරකම 11.4

01. උදාහරණය ඇසුරෙන් සම්පූර්ණ කරන්න.

| हसति         | हसन् (पुं.) | हसन्ती (स्त्री.) | हसत् (नपुं.) |
|--------------|-------------|------------------|--------------|
| 01. खादति    | .....       | .....            | .....        |
| 02. इच्छति   | .....       | .....            | .....        |
| 03. त्यजति   | .....       | .....            | .....        |
| 04. क्रीडति  | .....       | .....            | .....        |
| 05. नयति     | .....       | .....            | .....        |
| 06. पश्यति   | .....       | .....            | .....        |
| 07. नमति     | .....       | .....            | .....        |
| 08. चिन्तयति | .....       | .....            | .....        |
| 09. पिबति    | .....       | .....            | .....        |
| 10. तरति     | .....       | .....            | .....        |

ක්‍රියාකාරකම 11.5

01. උදාහරණය ඇසුරෙන් සම්පූර්ණ කරන්න.

| वन्दते -  | वन्द् | + | आन/मान | मन्दमान |
|-----------|-------|---|--------|---------|
| वर्धते -  | ..... | + | .....  | .....   |
| कम्पते -  | ..... | + | .....  | .....   |
| एघते -    | ..... | + | .....  | .....   |
| सेवते -   | ..... | + | .....  | .....   |
| लभते -    | ..... | + | .....  | .....   |
| विद्यते - | ..... | + | .....  | .....   |
| शोभते -   | ..... | + | .....  | .....   |
| मोदते -   | ..... | + | .....  | .....   |

|          |   |       |   |       |       |
|----------|---|-------|---|-------|-------|
| સ્પર્ધતී | - | ..... | + | ..... | ..... |
| ઈક્ષતે   | - | ..... | + | ..... | ..... |
| ભાષતે    | - | ..... | + | ..... | ..... |

ක්‍රියාකාරකම 11.6

01. පහත පද්‍යයන්හි එන කෘදන්ත රූප තෝරා ඒවා නිමාණය වී ඇති අයුරු පහදන්න.

නේව කිච්චිත්කරොමීති යුක්තො මන්‍යෙත තත්විත් ।  
 පශ්‍යන් ශ්‍රූණවන් ස්පූෂන් ජිග්‍රන් අශ්‍රන් ගච්ඡන් ස්වපන් ශ්වසන් ॥  
 ප්‍රලපන් විසූජන් ගූඤ්ඤන් උන්මිෂන් නිමිෂන් අපි ।  
 චන්ද්‍රියාණීන්ද්‍රියාර්ථේෂු වර්තන්ත චිති ධාරයන් ॥

කල්‍පවූක්ෂෝඤ්ඤාභව්‍යානාං ප්‍රායො යාති කලාශතාම ।  
 නුසුදුසු අයට කල්පවාක්ෂය පවා හානිකර වෙයි.

කශ්‍යො හි වාන්ධස්‍රෙහං රාජ්‍යලොභොඤ්ඤාභව්‍යානාං තිවර්තති ।  
 රාජ්‍ය ලෝභය ඥාති ස්තේභය ඉක්මවා පවතියි.

කස්‍ය නාභ්‍යුදයෙ හේතුභවිත්සාධු සමාගතා : ।  
 සත්පුරුෂ සමාගමය කවරෙකුගේ දියුණුවට හේතු නොවේ ද?